

Grażyna Lasek

STUDNIA MIEJSKA NA BIERUŃSKIM RYNKU – WYJĄTKOWY ŚLAD AKTYWNOŚCI CZŁOWIEKA

Słowa kluczowe: Bieruń, rynek, studnia miejska, Wielki Staw Bieruński, „stworoki bieruńskie”.

A WELL IN THE BIERUŃ TOWN SQUARE – A UNIQUE TRACE OF HUMAN ACTIVITY

Keywords: Bierun, Town Square, City well, the Great Pond of Bierun, “bierun’s creatures”.

Wstęp

Z problematyką odczytywania istniejących śladów aktywności człowieka związana jest kwestia dostrzegania wpisanych w nie treści. Jednym z obszarów, w którym możliwe jest poszukiwanie owych śladów – kodów, jest tkanka miejska. Miasto, w procesie swojego rozwoju historycznego, zawsze bowiem ulegało przemianom dokonującym się pod wpływem oddziaływania takich czynników jak: nauka, procesy projektowe, realizacyjne oraz użytkowe, a także uwarunkowań przyrodniczych, kulturowych, społecznych, gospodarczych etc. Ślady – kody¹ – wypracowane przez daną społeczność pod wpływem oddziaływania w.w. czynników zawierały się i nadal będą się zawierać w szczególności w tym co było, i/lub jest, dla człowieka, i danej społeczności pod jakimś względem istotne, i/lub z czym dotychczas mogli, i nadal mogą się identyfikować. Nośnikami śladów mogą być na przykład obiekty małej architektury oraz sztuki. Dookreślająca je symbolika i znak zawarte w takich elementach jak ich struktura architektoniczno – plastyczna oraz kontekst miejsca zlokalizowania może pełnić funkcję środka przekazu m.in. idei, podań, legend. Zarazem należy także zauważyć, że wprawdzie niejednokrotnie będziemy mieli do czynienia z wyrażeniem czegoś, z czym człowiek i/lub dana społeczność może się w jakiś sposób utożsamiać, ale równocześnie nie w każdym przypadku będzie to ślad aktywności człowieka rozpatrywany m.in. w sensie podejmowanych w przeszłości przez daną zbiorowość działań mających wpływ na rozwój zarówno jej jak i środowiska miejsca zamieszkania.

Spośród znanych obiektów małej architektury z bardzo mocno wyeksponowaną warstwą znaczeniową można wymienić: Syrenkę Warszawską, Małą

¹ *Słownik współczesnego języka polskiego*, red. Wierzbicka E., Meissner E., Reader’s Digest Przegląd Sp. z o.o., tom 1 a-ówdzie, hasło: aksjologiczny, s. 7.

Syrenkę z Kopenhagi, Fontannę Neptuna w Gdańsku, Smoka Wawelskiego w Krakowie. Syreny i Smok Wawelski są bohaterami baśni, legend. Neptun – postacią występującą w mitologii, bóstwem chmur, deszczu, bogiem wód słodkich i użyźniających, a także morza². Wszystkie ww. obiekty są jednoznacznie kojarzone z miastami, w których są zlokalizowane i stanowią dla nich element szczególny w krajobrazie. Syreny są również symbolami miast.

Interesującym przykładem obiektu małej architektury będącego elementem szczególnym w krajobrazie, a zarazem także śladem aktywności człowieka jest współczesna studnia zbudowana na płycie rynku miasta Bieruń. Zrealizowano ją w miejscu lokalizacji nieistniejącej, historycznej studni miejskiej pochodzącej prawdopodobnie z okresu powstania tego głównego ośrodka życia społecznego i gospodarczego społeczności bieruńskiej. Zdtną do picia wodę pobierano z niej jeszcze w latach 40. XX wieku. Współczesna studnia została zaprojektowana na początku XXI wieku i zrealizowana w trakcie prowadzonych w latach 2004–2005 działań rewitalizacyjnych tego najważniejszego placu miejskiego. Jest jednym ze współtworzących go obiektów małej architektury. W zamierzeniu projektantów i inwestorów miała m.in. zaakcentować istniejący ślad po dawnej studni miejskiej³.

Geneza powstania współczesnej studni, wpisana w nią ideografia, przyjęte rozwiązania architektoniczne, plastyczne, urbanistyczne związane są nie tylko z jej historią, ale także z podaniami i legendami o „stworokach bieruńskich”, a poprzez nie również z krajobrazem zdominowanym w przeszłości przez układ cieków, zbiorników wodnych, następnie z istniejącym od początku XVI do początku XIX wieku Wielkim Stawem Bieruńskim, z którym z kolei wiążą się pozostałości zabytkowej Grobli. Można zatem powiedzieć, że współczesna studnia miejska zbudowana na płycie rynku w Bieruniu nawiązuje do rozwoju osadnictwa społeczno-gospodarczego miejscowości oraz sąsiadujących z nim terenów.

Wydaje się, że uprawnionym będzie postawienie następującej tezy: współczesna studnia miejska zbudowana na płycie rynku w Bieruniu jest elementem szczególnym w otoczeniu, posiada znamiona wyjątkowości i unikatowości wynikające z ważności oraz różnorodności wpisanych w nią treści – ideografii – które wpłynęły na jej powstanie. Może być analizowana jako ślad nie tylko nieistniejących i/lub zdegradowanych obiektów budowlanych, aktywności człowieka podejmowanych na płaszczyźnie techniki, zmian zachodzących w środowisku przyrodniczym pod wpływem działalności człowieka i działań natury.

² Cirlot J. E., *Słownik symboli*, Znak, Kraków 2000, hasło: Neptun, s. 267–268.

³ Autorami projektu współczesnej studni w Bieruniu są: mgr art. plastyk Roman Nyga, mgr art. rzeźbiarz Stanisław Hochuł, mgr inż. Marek Skałkowski oraz mgr inż. arch. Grażyna Lasek.

Legitymując się zapisem symbolicznym możliwe jest także jej odczytanie w aspektach kultury i sztuki.

Celem badań było zaprezentowanie studni miejskiej w Bieruniu jako obiektu małej architektury, którego kształt związany jest z historią miejscowości, podaniami, legendami, procesem wykorzystywania potencjalnych możliwości i cech środowiskowych regionu.

Przyjęto następującą metodę badawczą:

1. Zdefiniowanie śladów aktywności człowieka zawartych w strukturze studni zlokalizowanej na płycie rynku w Bieruniu;
2. Zbadanie i scharakteryzowanie najważniejszych cech oraz uwarunkowań współtworzących poszczególne ślady;
3. Ocena omawianych zagadnień, podsumowanie i wnioski.

Badania przeprowadzono w ramach realizacji zadania badawczego pt. *Problemy architektury i urbanistyki regionalnej wobec wyzwań XXI wieku – studium przypadków*, w Instytucie Architektury i Urbanistyki Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej, w Nysie. Program był finansowany przez PWSZ w Nysie.

1. Ślady aktywności człowieka wpisane w rozwiązanie bieruńskiej studni miejskiej

Przyjęto, że odczytanie i analizę śladów aktywności człowieka zawierających się w strukturze przestrzennej współczesnej studni miejskiej zlokalizowanej na płycie rynku w Bieruniu można dokonać w następujących płaszczyznach problemowych:

1. Kultury.
2. Sztuki.
3. Historii.
4. Techniki.
5. Zmian zachodzących w środowisku przyrodniczym pod wpływem działalności człowieka i działań natury.

Badany obiekt małej architektury wykazuje charakterystyczną przyciągającą uwagę formę, która w sposób istotny przyczynia się do tego, że to właśnie wokół niego najczęściej gromadzą się ludzie przebywający w rynku. Można w niej wyróżnić następujące elementy: cokół, płytę z umieszczonym na jej obrzeżach tekstem, posadowione na płycie dwie atrapy pomp do poboru wody oraz rzeźby przedstawiające utopca – ducha – siedzącego starego utopca i stojącego po jego przeciwnej stronie utopca w postaci kaczki. Dominantę kompozycji stanowi centralnie osadzona kolumna z wieńczącą ją misą i rzeźbą młodego utopca. Z górnej części postumentu na którym stoi utopiec oraz z ubrania postaci ducha tryska woda. (Fot. 1, fot. 2)

Fotografia 1. Widok studni miejskiej zlokalizowanej na płycie rynku w Bieruniu.

Źródło: G. Lasek.

Fotografia 2. Widok studni miejskiej zlokalizowanej na płycie rynku w Bieruniu.

Źródło: G. Lasek.

Dokonując analizy studni w zakresie wkomponowanych, w nią śladów aktywności człowieka podejmowanych na płaszczyznach: kulturowej oraz sztuki, należy w pierwszej kolejności zwrócić uwagę na rzeźby przedstawiające utopca będącego najpopularniejszym tzw. „bieruńskim stworokiem”.

Nazwą „stworoki bieruńskie” – w istnienie których głęboko wierzono – określa się grupę lokalnie występujących postaci – duchów – obecnych w sferze tutejszych ludowych podań i legend: utopców, strzygów, zmor, poędnic, skrzo-tów i diobłów. Rozpatrywane w szerszym spektrum wchodzą, w skład rodziny „demonów śląskich”, do których zaliczani są skarbnicy, poędnice, diobły, skrza-ty i straszki. Jest to grupa dobrych i złych duchów, których rodowód wywodzi się z czasów pogaństwa. Od wieków istniały wprawdzie w świecie ludzkich urojeń, ale zarazem – co zostało podkreślone w literaturze przedmiotu – gene-tycznie związane były z historią, krajobrazem i kulturą Górnego Śląska. Dla rdzennych etnicznie Górnoślązaków ich obecność w obrębie jednostek osadni-czych była na tyle ważna, że odnoszono się do nich z szacunkiem i respektem. Informacje o rewirach występowania, wzbudzającym grozę wyglądzie, charak-terze, zwyczajach, utrwalano w relacjach, tzw. „śląskich przywiarkach” – sta-rych ludowych opowieściach i podaniach przekazywanych z pokolenia na poko-lenie. Na temat roli jaką pełniły można m.in. przeczytać: *„Duchy te powołane do istnienia wyobraźnią kolejnych pokoleń, pełniły w ich życiu rozmaite funkcje: straszły i bawiły, uczyły nie sprzeniewierzenia się obowiązującym zasadom, ułatwiały w obrazowej formie rozgraniczać pojęcie zła i dobra, były skutecznym stymulatorem pożądanых postaw we wspólnotowej aktywności lokalnych zbiorowości. Hierarchia określająca ich ważność oraz siłę oddziaływania na ludzi, tożsama była z porządkiem określającym hierarchię wartości respektowanych powszechnie wzorców postępowania oraz skrupulatnie przestrzeganych wskazań moralnych”*⁴. *„Owe stworoki nieprzypadkowo miały człowiecze kształty: stanowiły deformacyjne odbicie ludzkiej natury w wymiarze dominującego w niej zła drążących ją charakterologicznych przywar...”*⁵. Z pokolenia na pokolenie mieszkańcy przekazywali sobie opowieści i podania m.in. o tym jak utoplec spotykał samotnych ludzi na podmokłej łące, brzegu rzeki lub stawu, zagajał, zamieniał się z nimi na fajkę, która okazywała się następnego dnia gałązką, mścił się gdy za przejawianą uczynność odpłacano mu niewdzięcznością, złem, wodził po łąkach wracających z pracy⁶.

Istniejąca w świecie ludowej wyobraźni postać utopca, podobnie jak in-nych „stworków bieruńskich”, była badana przez miejscowego artystę plastyka

⁴ Nyga R., Zaczyk E, Nyga J., *Stwôrôki. Wizerunki stworoków śląskich*, Bieruński Ośrodek Kultury, Bieruń 1994, s. 34–36.

⁵ Nyga R., Zaczyk E, Nyga J., *Stwôrôki. Wizerunki stworoków śląskich*, Bieruński Ośrodek Kultury, Bieruń 1994, s. 50.

⁶ Zobacz: Nyga R., Zaczyk E, Nyga J., *Stwôrôki. Wizerunki stworoków śląskich*, Bieruński Ośrodek Kultury, Bieruń 1994, s. 68–70.

Romana Nygę. Analogicznie jak pozostałe duchy, została przez Niego w metaforyczny sposób zinterpretowana, a następnie zobrazowana w malarstwie oraz w rysunku. Utoplec – jako jedyny – doczekał się także swojego rzeźbiarskiego przedstawienia w formie rzeźb wkomponowanych w bieruńską studnię miejską. Należy zatem stwierdzić, że w zakresie śladów aktywności człowieka wpisanych w strukturę funkcjonalno-przestrzenną studni oraz realizowanych na płaszczyznach kultury i sztuki, omawiany obiekt małej architektury zawiera w sobie nie tylko elementy sztuki, ale zarazem przypomina o obecności „stworków bieruńskich” w ludowych wierzeniach, historii, roli jaką pełniły. Przyjęty przez artystę plastyka Romana Nygę kształt rzeźb został poddyktowany tym, że od pokoleń mieszkańcom utoplec *„Jawił ... się jako przybysz ze świata „nieczystych sił” – był rzekomo przedstawicielem gromady zbuntowanych aniołów, których za nieposłuszeństwo i pychę Bóg strącił kiedyś z nieba na ziemię, przemieniając w demony. Utoplec był demonem wodnym. Miał wiele imion i wcieleń – potrafił przybierać postać żaby, ryby, kaczki lub konia: był złośliwym psotnikiem, a wobec ludzi, którzy mu się narazili – przejawiał mściwą bezwzględność”*⁷. Decyzja projektowa artysty została wyjaśniona poprzez następujący napis widoczny na obrzeżach płyty nakrywającej studnię *„Utoplec bieruński – z ludowych podań – ze śląskiego żabięgo kraju: jako młody utoplec, stary utoplec, jako kaczka”*.

Ze względu na historię badanego obiektu małej architektury oraz przekaz głoszący m.in. to, że utoplec posiadał swoje rewiry – „zamieszkiwał”, „pojawiał się” – zarówno w różnych częściach miasta Bieruń, jak i na przylegających do niego terenach, założono, że współczesna architektura studni miejskiej wraz z wyróżniającą się na niej grupą rzeźbiarską oprócz aspektów kulturowych może przywoływać w pamięci również inne zagadnienia, takie jak historia regionu i krajobraz.

Problematykę można łączyć już z dokonaniem przez projektantów i inwestorów przedsięwzięcia świadomym wyborem miejsca lokalizacji. W ten sposób zaakcentowano istniejący ślad po dawnej studni. Atrapy pomp na płycie podkreślają i uczyniają przeznaczenie oraz historię obiektu. Mogą także symbolizować proces technicznego udoskonalania sposobu poboru wody.

Rozpatrując problematykę w kontekście rewirów występowania postaci – ducha należy zauważyć, że od wieków kojarzono je z miejscami i obszarami ważnymi oraz charakterystycznymi dla Bierunia, i jego okolic. Są nimi w szczególności okolice kopca, tereny w pobliżu nieistniejącego Młyna Borowego oraz rejon dawnego Wielkiego Stawu Bieruńskiego.

⁷ Nyga R., Zaczyk E., Nyga J., *Stwôrôki. Wizerunki stworoków śląskich*, Bieruński Ośrodek Kultury, Bieruń 1994, s. 66.

W literaturze przedmiotu czytamy m.in., że utoplec z dużą, długą fajką, mycką na głowie oraz z jedną nogą zakończoną kopytkiem, miał swój rewir na podmokłych łąkach sąsiadujących z kopcem. W przeszłości u podnóża tej inżynierskiej budowli ziemnej rozwiązanej w formie sztucznie usypanego pagórka i obwarowanej częściowo zachowanymi rowami zlokalizowany był gródek – wczesnośredniowieczna osada, siedziba książęcego urzędnika i jego drużyny.⁸ Obok niego przebiegał główny, prastary szlak komunikacyjny i handlowy prowadzący z Krakowa do Wrocławia, poprzez Oświęcim, bród na Wiśle, Bieruń, Mikołów, Gliwice, Opole. Pagórek z wieżą wartowniczą na szczycie, analogicznie jak inne tego typu okoliczne kompleksy, pełnił funkcję punktu kontroli ruchu handlowego w ziemi raciborskiej, był placówką celną książęcą oraz miejscem targowym⁹. Postać ducha może zatem przywoływać w myślach historię obiektu sięgającą do czasów sprzed lokacji miasteczka, która dokonała się w XIII wieku i znajdującego się obecnie w obrębie jego granic administracyjnych, na terenie prywatnej posesji. Aktualnie kopiec jest ogrodzony, posiada wysokość około 5 – 5,5m, szczyt wieńczy murowana, barokowa kapliczka św. Jana Nepomucena. Sąsiadujące z nim od strony zachodniej i południowej podmokłe łąki, po których rzekomo „pluskał” się utoplec, współtworzą tereny zielone okalających starówkę. (Fot. 3, fot. 4)

⁸ Zobacz: Nyga R., Zaczyk E., Nyga J., *Stwôrôki. Wizerunki stworoków śląskich*, Biełuński Ośrodek Kultury, Bieruń 1994.

⁹ Zobacz: Musioł L., *BIERUŃ miasto kościół i parafia. Monografia historyczna*, Biełuński Ośrodek Kultury, Bieruń 1999. („Książkę wydano na podstawie maszynopisu z 1953 roku znajdującego się w Parafii św. Bartłomieja oraz maszynopisu z Oddziału Zbiorów Specjalnych Biblioteki Śląskiej w Katowicach (Sygnatura R 851 III uzupełnionych przez autora w 1970 roku”, s. 4).

Fotografia 3. Widok łąk sąsiadujących z kopcem w Bieruniu.

Źródło: G. Lasek.

Fotografia 4. Widok kopca w Bieruniu.

Źródło: G. Lasek.

Na uwagę zasługuje także fakt, że łąki sąsiadujące z kopcem wchodziły w przeszłości także w skład moczarów, które niemal że otaczały Bieruń i częściowo zachowały się do dnia dzisiejszego. Miasto analogicznie jak cały obszar położony pomiędzy Oświęcimiem a Raciborzem słynęły z ogromnej ilości stawów. Cechom środowiska naturalnego i krajobrazu zawdzięczały nawet swoją nazwę „Żabi Kraj”. Dla Bierunia i okolic przyjęła się nazwa szczegółowa – „Żabi Kąt”. Stawy wykorzystywano w celach gospodarczych. Na skalę przemysłową hodowano w nich ryby. Na początku XVI wieku zbudowano Wielki Staw Bieruński – największy tego rodzaju obiekt inżynierski na Śląsku. Zwano go także „Jezioro Bieruńskim”. Zbiornik w okresie swojej największej świetności zajmował powierzchnię około 600–625 hektarów. Istniał aż do początku XIX wieku. Nastąpiło wówczas załamanie się koniunktury gospodarczej. Po osuszeniu stawu, które rozpoczęto na przełomie XVIII i XIX wieku, zbudowano folwark, utworzono pola i łąki. (Fot. 5) Z okresu jego istnienia zachowały się fragmenty usypanego wówczas wału ziemnego – Grobli, zwanego potocznie „Grobel”, zlokalizowanego od strony wschodniej miasta, pomiędzy nim a sztucznym zbiornikiem wodnym. Ochraniał on mieszkańców przed powodzią oraz ułatwiał spiętrzanie wód w „Jeziorze”¹⁰.

¹⁰ Zobacz: Lasek G., *Wielki Staw Bieruński – kontekst historii, tradycji, miejsca*. w: *Innowacyjne rozwiązania Rewitalizacji Terenów Zdegradowanych Tom 8*, Skowronek J. (red.), Instytut Ekologii Terenów Uprzemysłowionych, Katowice 2016, s. 223–232.; Marcinek R., *Wielki Staw Bieruński i jego pozostałości*, Zeszyty Bieruńskie, zeszyt 30, Społeczny Komitet 600-lecia Bierunia, Bieruń 1993.; Musioł L., *BIERUŃ miasto kościoła i parafia*. Monografia historyczna, Bieruński Ośrodek Kultury, Bieruń 1999. („Książkę wydano na podstawie maszynopisu z 1953 roku znajdującego się w Parafii św. Bartłomieja oraz maszynopisu z Oddziału Zbiorów Specjalnych Biblioteki Śląskiej w Katowicach (Sygnatura R 851 III uzupełnionych przez autora w 1970 roku”, s. 4).

Fotografia 5. Widok fragmentu terenów, na których w przeszłości zlokalizowany był wielki Staw Bieruński.

Źródło: G. Lasek.

Ze względu na fakt, że w tutejszych ludowych podaniach i legendach z pokolenia na pokolenie przekazywano sobie informacje o utopcu/utopcach, które posiadały swoje rewiry właśnie w rejonie „Jeziora Bieruńskiego” a w szczególności w okolicach Rachowej¹¹, a także w pobliżu Młyna Borowego zlokalizowanego w przeszłości na obrzeżach Bierunia, niedaleko rzeki Gostyń oraz drogi prowadzącej do Świerczyńca¹², można powiedzieć iż obecność postaci-duchów w miejscach wymienionych zarówno w pierwszej, jak i w drugiej kolejności oprócz aspektów kulturowych oraz funkcjonowania społecznego może przypominać o nieistniejących już lub w znacznym stopniu zdegradowanych dziś cechach dawnego środowiska i krajobrazu naturalnego, o procesie rozwoju gospodarczego oraz techniczno-technologicznego.

¹¹ Rachowy wchodzi obecnie w skład dzielnic miasta Łędziny.

¹² Świerczyniec jest wsią położoną w granicach administracyjnych gminy Bojszowy.

Podsumowanie

W oparciu o zrealizowane badania należy stwierdzić, że zgodnie z postawioną tezą studnia miejska zlokalizowana na płycie rynku w mieście Bieruń jest nie tylko elementem szczególnym w otoczeniu, ale zarazem posiada znamiona wyjątkowości i unikatowości wynikające z ważności i różnorodności wpisanych w nie treści – ideografii – które wpłynęły na jej postanie. Jest obiektem, w przypadku którego nie mamy do czynienia ze zwykłym ozdobnikiem krajobrazu miejskiego, ale zarazem także z materializacją idei wyrosłej z tkanki żywej społeczności. W sposób zmaterializowany wprowadza ona bowiem w jedną z najważniejszych przestrzeni publicznych miasta – rynek – legendy i podania przekazywane z pokolenia na pokolenie, spośród których niektóre zostały właśnie wkomponowane w rozpatrywaną studnię. Świadome działanie projektantów spowodowało, że stała się ona wyróżnikiem miejsca lokalizacji, nośnikiem informacji historycznych i kulturowych. Dominująca na niej grupa rzeźbiarska utopców zwraca uwagę na to, jak bardzo trwała i żywa wśród społeczności jest obecność ludowych podań i legend o „stworokach bieruńskich”. W konsekwencji może to uprawniać do odczytania omawianego obiektu małej architektury w kategoriach elementu, który w miejscu swojego zlokalizowania staje się właśnie materialnym wyrazem ludowej tożsamości mieszkańców Bierunia i terenów przyległych.

Bibliografia

1. Cirlot J. E., *Słownik symboli*, Znak, Kraków 2000, hasło: Neptun, s. 267–268.
2. Lasek G., *Wielki Staw Bieruński – kontekst historii, tradycji, miejsca. w: Innowacyjne rozwiązania Rewitalizacji Terenów Zdegradowanych Tom 8*, Skowronek J. (red.), Instytut Ekologii Terenów Uprzemysłowionych, Katowice 2016, s. 223–232.
3. Marcinek R., *Wielki Staw Bieruński i jego pozostałości*, Zeszyty Bieruńskie, zeszyt 30, Społeczny Komitet 600-lecia Bierunia, Bieruń 1993.
4. Musioł L., *BIERUŃ miasto kościoł i parafia. Monografia historyczna*, Bieruński Ośrodek Kultury, Bieruń 1999. („Książkę wydano na podstawie maszynopisu z 1953 roku znajdującego się w Parafii św. Bartłomieja oraz maszynopisu z Oddziału Zbiorów Specjalnych Biblioteki Śląskiej w Katowicach (Sygnatura R 851 III uzupełnionych przez autora w 1970 roku”, s. 4).
5. Nyga R., Zaczyk E., Nyga J., *Stwôrôki. Wizerunki stworoków śląskich*, Bieruński Ośrodek Kultury, Bieruń 1994.
6. Słownik współczesnego języka polskiego, red. Wierzbicka E., Meissner E., Reader's Digest Przegląd Sp. z o.o., tom 1 a-ówdzie, hasło: aksjologiczny, s. 7.

Streszczenie

W pracy zaprezentowano badania dotyczące analizy studni miejskiej zlokalizowanej na płycie rynku w Bieruniu. Zrealizowane zostały w kontekście postrzegania jej jako elementu szczególnego w otoczeniu, posiadającego znamiona wyjątkowości i unikatowości wynikające z ważności i różnorodności wpisanych w nią treści – ideografii – które wpłynęły na jej powstanie. Ślady aktywności człowieka, zawierające się w jej strukturze funkcjonalno – przestrzennej, odczytano na następujących płaszczyznach: kultury, sztuki, historii, techniki oraz zmian zachodzących w środowisku przyrodniczym pod wpływem działalności człowieka i działań natury. Stwierdzono, że studnia jest wyróżnikiem miejsca lokalizacji, nośnikiem informacji historycznych i kulturowych. Jest obiektem małej architektury, który poprzez dominującą na niej grupę rzeźbiarską Utopców, w sposób zmaterializowany wprowadza w jedną z najważniejszych przestrzeni publicznych miasta – rynek – legendy i podania przekazywane z pokolenia na pokolenie. Może być także odbierana/odczytywana na płaszczyźnie swoistej syntezy, upamiętnienia nieistniejących i/lub zdegradowanych obiektów budowlanych oraz cech środowiska naturalnego i jego przekształceń.

Summary

The publication presents an analysis of the urban well located in the town square in Bieruń. This analysis has been completed in the context of perceiving it as a special monument in the environment. The well has the character of exceptionality and uniqueness resulting from the importance and diversity of the inscribed content – ideography, which influenced its creation. The traces of human activity contained in its functional-spatial structure were analysed on the following levels: culture, art, history and technology. The above traces were also analysed as changes occurring in the natural environment under the influence of human activity and nature activities. It was found that the well is a distinguishing feature of the location, a carrier of historical and cultural information. It is an object of small architecture, which through its dominant sculptural group of ‘The Drowners’, visibly introduces into one of the most important public spaces of the city – the town square. The legends and stories of ‘The Drowners’ are passed down from generation to generation. The well can also be perceived as a commemoration of non-existent and / or degraded buildings and the characteristics of the natural environment and its transformations on the level of specific synthesis.

Informacje o autorze

dr inż. arch. Grażyna Lasek
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nysie
Instytut Architektury i Urbanistyki
grazyna.lasek@pwsz.nysa.pl